

Primorski dnevnik

Postnina plačana v gotovini
Abb. postale 1 gruppo - Cena 50 lir

TRST, nedelja, 6. februarja 1966

Leto XXII. - Št. 31 (6318)

Pismo SKGZ vladama Italije in Jugoslavije

Po zadnjem neuspelem zasedanju mešanega odbora za izvajanje Posebnega statuta

Vladi Republike Italije, Rim
Izvršnemu svetu SFR Jugoslavije, Beograd

Izvršni odbor Slovenske kulturne-gospodarske zveze je že večkrat razpravljal o izvajanju določb Posebnega statuta londonske Spomenice o soglasju v odnosu do Slovencev na Tržaškem. Ob desetletnici podpisa Spomenice je izvršni odbor izčrpano obravnaval položaj tržaških Slovencev in o tem podrobno obvestil v pismu z dne 20. novembra 1964 predsednika vlade Republike Italije posl. Aldo Mora z željo, da bi se v polnosti izvajali vsi členi Posebnega statuta.

Izvršni odbor SKGZ si je žel v svojo dolžnost, da na svoji seji, dne 3. februarja 1966, o stvari ponovno razpravi sprico neuspelega 12. zasedanja mešanega italijansko-jugoslovanskega odbora za izvajanje Posebnega statuta.

Ta neuspeh je tem huje prizadel pripadnike slovenske skupnosti na Tržaškem in v Italiji nasploh, ker se je zadnje zasedanje mešanega odbora vršilo neposredno po obisku predsednika Aldo Mora v Beogradu, kjer je bila v skupnem poročilu izražena želja, da bi dosegli nadaljnji napredek z namenom, da se obema narodnostnim skupinam zagotovi ravnanje, ki ustreza ne samo črki, temveč tudi duhu obojestranskih dogovorov.

Slovensko prebivalstvo je z zadovoljenjem sprejelo to zagotovilo, ki je pomenilo priznanje z najvišjega mesta, da se ti dogovori pomanjkljivo izvajajo in je hkrati napovedalo novo obdobje v tem pogledu. Zato je bilo utemeljeno zaupanje, ki je spremljalo delo 12. zasedanja mešanega odbora, na katerem bi se morale v praksi uveljaviti želje, izražene v tako pomembnem dokumentu.

Ponoviti je namreč treba, da se mnogi členi Posebnega statuta na Tržaškem v odnosu do slovenskega prebivalstva ne izvajajo, da v zvezi z drugimi členi niso bili sprejeti potrebni ukrepi in da je izvajanje nekaterih členov pomanjkljivo. Torej ravnanje s slovensko manjšino ne ustreza še niti črki, kar hkrati samo po sebi potrjuje, da je to ravnanje še daleč od duha Posebnega statuta.

Izpolnjevanje sprejetih obveznosti je predvsem stvar politične pripravljenosti, v prvi vrsti najvišjega predstavnika in izvršnega organa v državi. Izraz razpoloženja v tem oziru sta dejstva, da Spomenice o soglasju parlament italijanske republike ni formalno ratificiral, zaradi česar so ji sodniki in uradni odredki veljavno državnega zakona in s tem možnost izvajanja določb Posebnega statuta, in da niso bili spremljeni obstoječi in sprejeti novi zakoni, ki bi zagotovili pravice slovenske manjšine v duhu Posebnega statuta.

Sprico takega stanja ni bila lahka naloga mešanega italijansko-jugoslovanskega odbora, ki ga določa čl. 8 Posebnega statuta z namenom, da bi pomagal in dalj navzven o vprašanjih, ki se tičejo zaštite obeh narodnostnih skupin in proučeval prošnje teh skupin ter obiskoval področja. K se manjši učinkovitosti odbora je prispeval tudi njegov pravilnik, po katerem je, med drugim, upravičen obravnavati pritožbe pripadnikov narodnostnih skupin in organizacij pod pogojem, da je potekel rok šestih mesecev od vložitve nadležne oblasti.

Naša ocena dvajsetih zasedanj mešanega odbora temelji na vsakdanjih izkušnjah o tem, kaj se izvaja in kaj ne, ter na neposrednih izkušnjah naše Zveze in njenih članic, ki nam prikažejo o pidihih rezultatih dela mešanega odbora in o njegovi učinkovitosti.

O neučinkovitosti odbora so prepričani pripadniki slovenske narodnostne manjšine in slovenske organizacije na Tržaškem, ki se vedno v manjši meri poslužujejo določb čl. 5 pravilnika, ki da pravico vlagati pritožbe na mešani odbor, če ameri, da so jim bile kršene pravice, ki jih Posebni statut priznava in naslavlja na odbor vprašanja, eki se nanašajo na neskladnost zakonodaje z določbami Posebnega statuta.

Naša Zveza in njene članice so na primer v prvih petih letih obstoja mešanega odbora naslovile osemnajst vlog, dočim

je bila vložena v naslednjih treh letih samo ena.

Ponovno lahko poudarimo temeljne okoliščine, v katerih odbor dela, toda izrazi, kot »ozračje medsebojnega razumevanja«, »medsebojno razumevanje in sodelovanje« in podobno, ki se ne glede na izide, v uradnih sporocilih o zasedanjih odbora vztrajno ponavljajo, vzbujajo ob neizpolnjevanju številnih in bistvenih določb sporazuma, pri Slovincih v Italiji nerazpoloženje, dvom in nezaupanje. Poleg tega so bila ta sporocila skopna in splošna, kolikor jih je sploh bilo. Tržaški Slovenci v Italiji na splošno ter z njimi naša Zveza so se vedno trudili, da bi po svojih močeh prispevali k utrjevanju dobrih odnosov med Italijo in Jugoslavijo. Iskreno tudi žele, da bi bili elementi zblizevanja, toda menijo, da je odkritost v sporocilih boljša pot do uresničitve pogodbenih določb in da je urejevanje položaja narodnostnih skupin, posebno če je leto medsebojno pogodbeno urejeno, bistveni element za medsebojno razumevanje in sodelovanje.

Posebno zaskrbljenost pa vzbuja pri tržaških Slovincih metoda linearne reciprocitete, katere se mešani odbor pri sklepanjih dosledno poslužuje. Posebni statut sloni na priznanju pravic, ki veljajo v enaki meri za italijansko skupnost pod jugoslovansko upravo in slovensko skupnost pod italijansko upravo, kar je povsem naravno in pravilno. Mehanicno uveljavljanje načela reciprocitete pri dogovarjanju in izpolnjevanju medsebojnih obveznosti je nemogoče, skrajno krivično in nenačelno. Ne upošteva namreč položaja obeh narodnostnih skupin, ki ne more biti ob vsakem času enak, ker je urejevanje položaja narodnostnih manjšin predvsem stvar notranjega razvoja in manj mednarodnih spoznanj, ne upošteva njihovih realnih potreb in različnih državno-pravnih ureditev. Danes občutijo krivico tržaški Slovenci, ker se odbor z dosedanjim načinom dela odpoveduje sklepati o številnih določilih Statuta, ki se na Tržaškem ne izvajajo.

Če bi se nadaljevala ta metoda dela tudi v bodočnosti, potem ne morejo tržaški Slovenci pričakovati, da se bodo v odnosu do njih po posredovanju mešanega odbora uveljavila važna načela, ki jih vsebuje Posebni statut. Ne bo mogoče doseči zadovoljivega uveljavljanja členov 2c, 2e in 5, ki določajo enakost v ravnanju pri uporabi jezika, svobodno uporabo slovenskega jezika v osebnih in uradnih stikih ter javne napise v slovenskem jeziku. Ne bo mogoče dosegati prepovedi netenja nacionalne in rasne mrznje, kakor določa člen 3; prosvetnim, kulturnim in športnim organizacijam pa primerne in pravilne pomoči iz javnih sredstev s trajnimi obveznostmi kakor določa člen 4c. Vsega naštetega za Slovence v Italiji ne bo mogoče po tej poti doseči, ker je za italijansko narodnostno skupnost v SFR Jugoslaviji danes vse to urejeno z zveznimi in republičnimi zakoni, podrobno pa s statuti občin. Ta metoda je bila tudi eden izmed vzrokov, da se je predmet razgovorov na zadnjih zasedanjih odbora prenesel na sicer koristna, toda manj važna področja izven Spomenice, kjer so bili doseženi tudi pozitivni rezultati, kar bi bilo samo po sebi hvalevredno, če ne bi ostalo neuresničeno toliko drugih važnejših in bistvenih določil Posebnega statuta, o katerih bi moral mešani odbor sklepati, ker je bil za to tudi ustanovljen.

Načelno je pa metoda reciprocitete na tem področju neuporabna, ker ne sloni na izvajanju priznanih pravic do človeka in manjšine, ki ji pripada; se pravi, na odnosih subjekt-a - manjšine s subjektom država, marveč na sporazumih dveh držav od primera do primera, v katerih ostane manjšina in z njo posamezniki, ki jo sestavljajo, objekt.

Zgornji pregled neizpolnjevanja določil Posebnega statuta v odnosu do Slovencev na Tržaškem ni popoln; sicer pa je

(Nadaljevanje na 2. strani)

Ena izmed prvih fotografij Lunine površine v zgodovini človeštva z oddaljenosti treh metrov, ki jo je poslala sovjetska avtomatska postaja »Lunik 9«, prestregli pa so jo v angleški opazovalnici pri Manchesteru in nato objavili. Posnetek kaže tla Lune zahodno od kraterja Reiner in Marius, kjer je, po poročilih iz Moskve, postaja pristala. Zato je verjetno, da predstavlja črta v levem gornjem kotu slike rob kraterja. (Telefoto za Primorski dnevnik)

PO USPEŠNEM PRISTANKU SOVJETSKE SONDE NA LUNI

Moskva obtožuje Jodrell Bank, da se je prenaglil z objavo slik, ki jih je oddajal »Lunik 9«

Uradno so javili, da je Lunik končal sinoči svojo nalogo, vendar pa je pozneje oddajal nove znake - Domneva, da bodo sovjetski znanstveniki skušali doseči odhod »Lunika« z Lune

MOSKVA, 5. — Agencija »Tass« je zjutraj javila, da se bo program avtomatske postaje »Lunik 9« zaključil danes ob 17. uri po srednjeevropskem času. Sporocilo je naslednje: »Med stikom po radiu ob 18.30 in 19.55 po moskovskem času dne 4. februarja je avtomatska postaja »Lunik 9« oddajala na Zemljo popolno panoramsko sliko Lunine pokrajine. Poleg tega je bila napravljena na podlagi radijskih znakov, ki jih je poslal zemeljski center za vesoljske povezave, po izbiri znanstvenikov podrobna slika ločenih predelov Lunine površine.

Kakovost slik, ki smo jih dobili na Zemlji, je dobra. Dobljene podatke sedaj analizirajo znanstveniki in bodo v kratkem objavili. Avtomatska postaja »Lunik 9« nadaljuje izvajanje določenega programa o raziskovanju. Stik po radiu je bil navezan ob 4. po moskovskem času dne 5. februarja. Ta stik je pokazal, da aparat deluje, kakor predvideno. Prihodnji stik po radiu bo 5. februarja ob 19. ure dalje po moskovskem času. Ta stik bo zaključil izvedbo določenega programa raziskovanj avtomatske postaje

ri o naravi žrel, ki jih je videli na slikah. Dejal je, da je mogoče, da gre za posebno značilnost tal v »Oceanu neviht«, kjer je »Lunik 9« pristal. Prof. Belousov je izjavil, da je sedaj mogoče pristati na Luni z mnogo večjimi vesoljskimi ladjami.

Sovjetski akademik Blagonravov pa je obtožil opazovalnico v Jodrell Banku, da je objavila slike s preveliko naglasi na nemednarodni senzacija. V intervjuju agenciji Tass je Blagonravov očital opazovalnici v Jodrell Banku, da ni upoštevala vseh potrebnih čimiliteljev pri sprejemanju fotografij.

Sovjetski znanstvenik Blagonravov je izjavil: »Presenečeni smo, ker je opazovalnica takega slovesa, kakor je Jodrell Bank, ki ga vodi viden znanstvenik, kakor je prof. Lovell, objavila slike »Lunika 9«, ne da bi prej stopila v stik z odgovarjajočimi sovjetskimi

mi znanstvenimi organizmi in ne da bi zahtevala potrebne podatke za pravilno izdelavo slik.

Sovjetski znanstvenik je poudaril, da je po njegovem mnenju opazovalnica v Jodrell Banku tako ravnila zaradi senzacije. Pričel je: »Kar je najbolj važno v interesu znanosti, je točnost podatkov. In prav to je vodilo sovjetske znanstvenike pri tako važnem poskusu kakor je poskus »Lunika 9«. Daje je Blagonravov izjavil, da je pri dešifriranju znakov in pri točni izdelavi slik potrebno spoznati napvčne in vodoravne lestvice. Nadaljeval je: »Izdelava znakov slik, ki jih je dobila opazovalnica v Jodrell Banku, je dobra. Toda, na žalost, je opazovalnica v Jodrell Banku izvedla postopek sprejemanja in shranjevanja, ne da bi upoštevala ta dejstva, in rezultat je, da je vodoravna lestvica slik, ki so jih posneli bri-

tanski znanstveniki, bila zmanjšana za približno dva in polkrat.« Blagonravov je poudaril, da Sovjetska zveza obvešča vse ob pravem času, kar se tiče povezave s »Lunikom 9« in s frekvenčnimi oddaji. Dodal je, da sprejemanje nešifriranih znakov, ki jih oddaja »Lunik 9«, ne povzroča velikih tehničnih težav, ker je to predvsem odvisno od kakovosti oddanih znakov. Vendar pa je za točno sprejemanje znakov »potrebno vedeti za napvčno in vodoravno lestvico.«

Kakor so uradno javili v Moskvi, so sovjetske nadzorstvene postaje večkrat petkrat navezale stik po radiu z »Lunikom 9«, in sicer skupno 4 ure in tri četrti. »Lunik 9« je oddajal panoramske slike Lune. Kakovost slik je dobra in bodo v kratkem objavljene. Opazovalnica v Jodrell Banku je danes popoldne sprejela nove slike od »Lunika 9«, in sicer kma-

Prof. Stane Mihelič o svojem delovanju

Razgovor s pedagoškim svetovalcem za slovenske šole na Tržaškem o njegovem dosedanjem delovanju

Prof. Staneta Mihelič, ki opravlja že drugo šolsko leto pionirsko in tudi delikatno funkcijo pedagoškega svetovalca za slovenske šole na Tržaškem, smo zaprosili, da bi nam odgovoril na nekaj vprašanj o njegovem dosedanjem delovanju pri nas. Ugodni slovenski šolnik se je našemu vabilu ljubeznivo odzval in nam na naslednja vprašanja dal prav zanimive odgovore.

VPRAŠANJE: Sedaj že drugo leto opravljate na Tržaškem službo pedagoškega svetovalca za slovenske šole. Ali se vam zdi, da imate pri svojem delu uspehe in kakšne?

ODG.: Ne bi se rad hvalil z uspehi, ki gotovo so, kajti uspehi niso odvisni samo od mojega dela, marveč tudi od neštetihi čimiliteljev, ki pri tem delu sodelujejo, ga spodbujajo in svetujejo. Predvsem so ti profesorji in učitelji sami ravnatelji in drugi šolski ljudje, s katerimi delam. V času, kar sem tu, smo izdelali tri slovenske berila za nižjo srednjo šolo, izdelali na podlagi uradnih učnih načrtov za nižjo srednjo šolo nadrobne učne načrte. Take načrte pripravljamo tudi za osnovne šole. Vse slovenske šole so sestavile seznamne knjige, s katerimi bo potrebno oskrbeti šolske knjižnice, seznamne potrebnih učil in učnih pripomočkov. Zbirne seznamne smo že izročili komisiji mešanega jugoslovansko-italijanskega odbora s prošnjo, da jih čimprej realizira. Lansko leto smo pridobili 10-dnevni seminar za vse slovenske profesorje in učitelje in tudi letos imamo tak seminar v pripravi. Eksperti, ki so bili določeni z jugoslovanske in italijanske strani so se sporazumeli glede učnih načrtov za pouk zgodovine na manjšinskih šolah v Trstu in na Koprskem. Dopolnila k dosedanjim učnim načrtom za zgodovino so izdelana in sedaj le še čakamo, da jih prosvetne oblasti uvedejo na šole. Redno obiskujem posamezne šole. V glavnem se zanimam za pouk materinega jezika. Zato prisostvujem tudi pouku slovenskega jezika. Ob zaključku takega obiska se na daljših sestankih pogovorim z učiteljskim, prediskutiramo uspehe in neuspehe itd. Razne metode pri pouku itd. Skratka, delo ni dolgočasno, večini pa tudi ni lahko.

VPRAŠANJE: Omenili ste učne načrte. Kako je s tem vprašanjem?

ODG.: Učni načrti za slovenske osnovne šole in nižje srednje šole so uradno potrjeni. Ker pa le-ti nakazujejo osnovne smotre in načela, se mi je zdelo potrebno na njih osnovi izdelati za pouk materinščine nadrobne učne načrte, ki naj konkretno določajo snov. Na podlagi izkušenj, ki jih imam, sem izdelal osnutke takih načrtov in jih poslal šolam na

vpogled. Na splošno se strinja-jo z njimi, seveda pa jih bo treba še tu in tam dopolniti in prilagoditi razmeram in potrebam. VPR.: Letos je izšlo Slovensko berilo za II. in III. razred nižjih srednjih šol. Zakaj je izšlo v ciklostilirani izdaji, ki je ni moč opremiti tako kakor bi tak učbenik zahteval?

ODG.: Na več sestankih smo že lansko šolsko leto ugotavljali s profesorji, ki poučujejo slovensko na nižjih srednjih šolah, da bodo učenci prihodnje leto v 2. in 3. razredu brez slovenskih beril. Zato smo sklenili, da ju bomo sestavili in izdali, kakor koli bo pač mogoče. Ker je bilo na razpolago le malo časa, še manj pa denarnih sredstev, smo se pač odločili za ciklostiliranje. Bojje je nekaj kot nič. Upajmo, da bo prihodnja izdaja beril še lahko tiskana in ustrezno opremljena.

VPRAŠANJE: Kako pa je na splošno z učbeniki za slovenske šole v Trstu?

ODG.: Kakor vam je znano skrbijo za izdajo osnovnošolskih učbenikov — tudi slovenskih — prosvetna oblast sama in jih učenci dobe brezplačno. Glede učbenikov za slovenske nižje srednje šole in srednje šole pa doslej vprašanje še ni urejeno in je torej vsak izid slovenskega učbenika za te šole odvisen od poštovitosti in idealizma tako pisca kakor izdajatelja, saj morata opraviti delo tako rekoč brez plačila oziroma dobička. Razumljivo je, da zato vse te šole trpe veliko pomanjkanje dobrih in solidnih učbenikov. Prav to pomanjkanje pa je hotela odpraviti komisija mešanega jugoslovansko-italijanskega odbora s tem, da že drugo leto omogoča šolam, da se oskrbe z učbeniki matične dežele. Tako npr. so dobile letos slovenske šole na Tržaškem veliko število učbenikov v vrednosti nad 3 milijone dinarjev.

VPRAŠANJE: Zdal je v Kopru seminar za italijanske profesorje in učitelje. Ali bo tudi v Trstu letos kakšen seminar za slovenske šolnike?

ODG.: Kakor je bilo dogovorjeno na zadnjem neuradnem sestanku podkomisije mešanega jugoslovansko-italijanskega odbora za tak seminar, ni nobene načelne ovire, zato upam, da se bodo dobila tudi potrebna finančna sredstva. Seminar naj bi bil po mojem mnenju meseca aprila, sicer pa se bomo o tem še pogovarjali.

VPRAŠANJE: Kdaj se bodo uveljavili dodatni učni načrti za zgodovino, ki so jih soglasno sprejeli jugoslovanski in italijanski eksperti za zgodovino?

ODG.: Na Koprskem so ti dodatni učni načrti že v veljavi, na Tržaškem pa, kolikor vem, bodo dobili veljavo še med tem šolskim letom.

(Nadaljevanje na 2. strani)

